

Designing and Describing a Financial Anti-Corruption Local Model in Iran's Public Organizations

Seyed Mehdi Khoramian^۱

Gholamali Tabarsa^۲ (corresponding author)^۳

Abstract

Currently, fighting financial corruption is one of the serious demands from the executive, judiciary, and legislative branches. According to the Transparency International report, Iran ranked ۱۴۹th out of ۱۸۰ countries worldwide in ۲۰۲۳ in terms of combating corruption. However, if different sectors, from executive to monitoring, are asked about the model they use to combat financial corruption, a clear answer is not provided. Therefore, in this research, we aim to design and describe a local model for fighting financial corruption in Iranian public organizations. In this study, using a mixed approach and employing thematic analysis and factor analysis strategies, we have attempted to present a local model for combating financial corruption. In the qualitative section, the criterion was theoretical saturation. Hence, the sample size was not pre-determined. A purposeful (snowball) sampling method was used, involving ۳۸ experts from the executive sector and university professors. After interviewing the experts and coding the data, ۲۳۹ basic themes, ۶۱ main themes, ۱۲ organizing themes, and ۳ global themes were identified. In the quantitative section, after collecting ۱۸۸ questionnaires and using exploratory and confirmatory factor analysis, a local model for fighting financial corruption was presented. The research results indicate that four dimensions—economic, political, legal, and social—are key components of the local model for combating financial corruption in Iranian public organizations. Based on the conducted tests, the political dimension shows the strongest correlation with the factors contributing to financial corruption, its consequences, and the strategies for combating it.

Key words: Financial Corruption, Factors Contributing to Financial Corruption, Consequences of Financial Corruption, Strategies to Combat Financial Corruption.

^۱ Ph.D. Candidate in Public Administration, Shahid Beheshti University, Tehran, khoramian.m@dmk.ir

^۲ Professor of Faculty of Management and Accounting, Shahid Beheshti University, Tehran. G_Tabarsa@sbu.ac.ir

^۳ This article is excerpted from the doctoral dissertation titled "Designing and Describing a Financial Anti-corruption Local Model in Iran's Public organizations" at Shahid Beheshti University, Tehran, ۲۰۲۴.

طراحی و تبیین مدل بومی مبارزه با فساد مالی در سازمان‌های دولتی ایران

- سیدمهدی خرمیان^۱
- غلامعلی طبرسا^۲ (نویسنده مسئول)^۳

چکیده

در حال حاضر، مبارزه با فساد مالی یکی از خواسته‌های جدی از حوزه‌ی اجرائی، قضائی و مقننه است چرا که طبق گزارش سازمان بین‌المللی شفافیت، ایران در سال ۲۰۲۳ میلادی بین ۱۸۰ کشور دنیا در رتبه ۱۴۹ مبارزه با فساد قرار دارد؛ با این حال اگر از بخش‌های مختلف از اجرا گرفته تا نظارت، سؤال شود از چه مدلی جهت مبارزه با فساد مالی استفاده می‌کنند پاسخ روشنی به آن ارائه نمی‌شود؛ لذا، در این پژوهش به دنبال طراحی و تبیین مدل بومی مبارزه با فساد مالی در سازمان‌های دولتی ایران می‌باشیم. در این پژوهش تلاش گردید تا با استفاده از رویکرد ترکیبی و بکارگیری راهبردهای تحلیل مضمون و تحلیل عاملی، مدلی بومی برای مبارزه با فساد مالی ارائه نماییم. در بخش کیفی، ملاک اشباع نظری بوده، لذا تعداد نمونه تعیین نشده و با مراجعه به خبرگان اجرائی و اساتید دانشگاهی (تعداد ۳۸ نفر) از نمونه‌گیری هدفمند (گلوله برفی) استفاده گردید و پس از مصاحبه با خبرگان امر و کدگذاری داده‌ها، ۲۳۹ مضمون پایه، ۶۱ مضمون اصلی، ۱۲ مضمون سازمان دهنده و ۳ مضمون فراگیر شناسایی شد؛ در بخش کمی پس از جمع‌آوری تعداد ۱۸۸ پرسشنامه و با بکارگیری تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی، مدل بومی مبارزه با فساد مالی ارائه گردید. نتایج پژوهش نشان می‌دهد، ۴ بُعد: اقتصادی، سیاسی، قانونی و اجتماعی، به عنوان ابعاد کلیدی مدل بومی مبارزه با فساد مالی در سازمان‌های دولتی ایران می‌باشند که با توجه به آزمون‌های صورت گرفته بُعد سیاسی دارای بیشترین همبستگی با عوامل ایجاد فساد مالی، پیامدهای فساد مالی و راهکارهای مبارزه با فساد مالی است.

واژگان کلیدی: فساد مالی، علل فساد مالی، پیامدهای فساد مالی، راهکارهای مبارزه با فساد مالی

^۱ دانشجوی دکتری مدیریت دولتی دانشگاه شهید بهشتی تهران (ره)

^۲ استاد دانشکده مدیریت و حسابداری دانشگاه شهید بهشتی تهران (ره)، تهران، دانشگاه شهید بهشتی تهران، G_Tabarsa@sbu.ac.ir

^۳ این مقاله برگرفته از رساله مقطع دکتری با عنوان طراحی و تبیین مدل بومی مبارزه با فساد مالی در سازمان‌های دولتی ایران، دانشگاه شهید بهشتی تهران (ره) سال ۱۴۰۳ می‌باشد.

همه دولت‌ها چه خیرخواه و چه سرکوبگر، توزیع مزایای ارزشمند و تحمیل هزینه‌های سنگین را کنترل می‌کنند؛ توزیع این مزایا و هزینه‌ها اغلب تحت کنترل مقامات دولتی است که از قدرت تصمیم‌گیری برخوردارند (سوت^۱، ۲۰۱۲). آن گروه از اشخاص و شرکت‌های خصوصی که خواهان رفتار مساعد هستند ممکن است مایل باشند برای بهره‌مند شدن از آن پول بپردازند. این گونه پاداش‌ها چنانچه به طور غیرقانونی با هدف به دست آوردن مزایایی ویژه یا خودداری از پرداخت هزینه‌هایی به کارگزاران دولتی باشد فساد به شمار می‌آید (نور تجین و جکی^۲، ۲۰۱۹). فساد علامتی است از آنکه در کار اداره دولت خللی پدید آمده است (چنی و هنریش^۳، ۲۰۱۳). از فساد مالی به سوءاستفاده از قدرت عمومی جهت تأمین منافع شخصی تعبیر می‌شود (براون و کلارک^۴، ۲۰۱۳). فساد می‌تواند به روشهای مختلفی مثل گرفتن مجوز ساختگی برای فعالیت خاص، تبانی در پرداخت مالیات‌ها، دستکاری در امور ملکی و اسناد دولتی، ورود به مناقصات، مزایده‌ها و قراردادهای دولتی، سوءاستفاده در امر تهیه و توزیع کالا و خدمات، استخدام و اعطای مقامات دولتی و ... انجام گیرد (زرندی و همکاران^۵، ۲۰۱۳). فساد زمانی پدیدار می‌شود که از انحراف در نظام مقررات و سیاست‌گذاری زمینه آن را فراهم آورده و نهادهای بازدارنده آن نیز ضعیف عمل نمایند؛ البته با توجه به پیچیدگی و ریسک‌های اقتصادی، تشخیص موارد غیرقانونی و فساد مالی به راحتی امکانپذیر نیست (شاه^۶، ۲۰۰۷). ادبیات نظری دیدگاه دو گانه‌ای پیرامون موضوع فساد دارد؛ از یک سو گروهی تئوری‌های اقتصادی معتقدند که فساد قادر است از طریق دور زدن قوانین و مقررات ناکارآمد و انعطاف‌پذیر تحمیل شده توسط دولت (خصوصاً در کشورهای کمتر توسعه‌یافته) به افزایش رشد اقتصادی بیانجامد (کورای و همکاران^۷، ۲۰۱۷) و از سوی دیگر گزارشات و نوشته‌های تاریخی متعددی وجود دارد که نشان می‌دهند که مسائلی مانند اختلاس و سوءاستفاده از اموال عمومی، پول‌شویی و امثالهم همواره بالای جان نظام‌های اداری و سیاسی بوده است (لام^۸، ۲۰۱۰). امروزه در بیشتر کشورهای جهان و از جمله ایران به طور مداوم مواردی از عدم تمکین به قوانین و مقررات مالی (فساد مالی)، کشف و گزارش می‌شود. گسترش بیش از پیش این پدیده منجر شده است که قوانین متعددی برای مقابله با فساد نگاشته شود (آلاتس و کامرون^۹، ۲۰۰۹).

^۱ Soot

^۲ Nur-tegin, K & Jakee, K

^۳ Chêne, M & Heinrich, H

^۴ Braun, V. & Clarke

^۵ Zarandi, S & Vaezi, R & Rezaei Manesh

^۶ Shah

^۷ Cooray, A & Dzhumashev, R & Schneider, F

^۸ Lam, Steven

^۹ Alatas, V & Cameron, L

۲. بیان مسئله و ضرورت انجام پژوهش

تاکنون تعاریف زیادی از فساد مالی ارائه شده است؛ برخی از صاحب‌نظران معتقدند هر نوع تصرف غیرقانونی از اختیارات و قدرت برای استفاده از امکانات مالی، فساد مالی اطلاق می‌شود که البته دارای مصادیق بسیاری از جمله اختلاس، رشوه، اخاذی، رانتهای اقتصادی، برداشت و دخل و تصرف غیرقانونی در وجوه و اموال، استفاده از امتیازات و بهره‌برداری‌های مالی و اشکال مختلف دیگر می‌باشد (شاه و هاتر^۱، ۲۰۰۰). برخی دیگر فساد مالی را سوءاستفاده از مقام و موقعیت دولتی (عمومی) جهت کسب منافع شخصی تعریف می‌کنند (رز آکرمن^۲، ۱۹۹۶). این کار بعضی اوقات کوچک و ناچیز بوده و گاهی در سطح وسیع و کلان صورت گرفته و جنبه‌ی عمومی به خود می‌گیرد. آثار مخرب فساد مالی بر اقتصاد بسیار گسترده است؛ از جمله آن که رشد اقتصادی، سرمایه‌گذاری داخلی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و اثربخشی سیاست‌های اقتصادی دولت و مخارج دولت در آموزش و بهداشت و درآمدهای مالیاتی دولت را کاهش می‌دهد و تورم را تشدید می‌کند و اقتصاد زیرزمینی را گسترش می‌دهد و سوداگران را تشویق می‌کند که با نقض قوانین نظارتی و مالیاتی، در بخش غیررسمی فعالیت کنند (آلاتس و کامرون^۳، ۲۰۰۹). در یک محیط فاسد است که حقوق سیاسی و اجتماعی شهروندان نادیده گرفته می‌شود و حقوق مسلم ارباب‌رجوع به راحتی پایمال و یا به ناحق به دیگری واگذار شده است و در بسیاری از موارد، زمینه‌ی مساعدی را برای سوءاستفاده فراهم می‌کند (رفیع پور^۴، ۲۰۰۹). عارضه‌ی فساد مالی را ممکن است، بخش خصوصی و عمومی و زیرمجموعه‌های آن، صورت دهند و نمی‌توان مقصر را یکی از این دو بخش معرفی کرد؛ هر چند که اغلب، عامل و عاملان بروز و شیوع مفاسد مالی را دولت و کارکنان آن معرفی می‌کنند (لافری^۵، ۲۰۰۴). بخش دولتی به‌خصوص در کشور ما با توجه به حجم گسترده و تأثیرگذاری که دارد، یکی از بخش‌های مهم در نظام مالی هر کشور محسوب می‌شود که ضرورت نظارت مالی بر عملکرد آن از اهمیت فراوان برخوردار است، زیرا موفقیت و پیشرفت هر دولت مرهون نظارت‌های مالی مؤثر و کارا است که در مراحل مختلف و تحت عناوین گوناگون اعمال می‌شود (عابدی جعفری، ۱۳۹۵).

در حال حاضر بسیاری از کشورها در پاسخ به نیاز شهروندان برای مبارزه با فساد مالی موجود در دستگاه‌های اجرایی، به‌صورت مُد گونه به سمت تدوین استراتژی‌های ملی مبارزه با فساد حرکت کرده‌اند، اما در تعداد کمی از کشورها شاهد موفقیت این استراتژی‌ها می‌باشیم (یاسر^۶، ۲۰۰۵). بویژه در بسیاری از کشورها سازمان‌های بین‌المللی مانند بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول ضمن ارائه نسخه‌های تجویزی، تغییرات

^۱ Shah, A & Huther, J

^۲ Rose-Ackerman, S

^۳ Alatas, V & Cameron, L

^۴ Rafi pour, F

^۵ LaFree, G

^۶ Yaser, M. M

ساختاری را متناسب با این تغییرات به کشورها تحمیل می‌کنند (کوک من^۱، ۲۰۱۳). اگر سؤال شود جمهوری اسلامی ایران از چه مدلی جهت مبارزه با فساد مالی استفاده می‌کند پاسخ روشنی از طریق مجامع دانشگاهی و یا اجرایی به آن داده نمی‌شود (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۴۰۲) به همین دلیل در این پژوهش قصد داریم با تکیه بر ادبیات موضوع، پیشینه تحقیقات صورت گرفته، نظرات خبرگان و تحلیل‌های آماری به طراحی و تبیین مدل بومی مبارزه با فساد مالی در سازمان‌های دولتی ایران بپردازیم.

۳. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

فساد مالی به هر نوع تصرف غیرقانونی در اموال دولتی و سوءاستفاده از موقعیت و استفاده غیرقانونی از اختیارات و قدرت در جهت استفاده از امکانات مالی اطلاق می‌شود که دارای مصادیقی مانند اختلاس، رشوه، اخاذی و رانت‌های اقتصادی، برداشت و دخل و تصرف غیرقانونی در وجوه و اموال، استفاده از امتیازات و بهره‌برداری‌های مالی و اشکال گوناگون دیگر است (یوسفی‌نژاد، ۱۳۸۵).

فساد مالی، پدیده‌ای پیچیده، چندبعدی و دارای علل و آثار چندگانه است که در اوضاع مختلف، نقش و نمودهای متفاوتی می‌یابد. فساد مالی، گاهی به صورت معضل ساختاری سیاست یا اقتصاد و گاهی به صورت مسئله‌ای فرهنگی و اخلاقی فردی تلقی می‌شود و می‌تواند مشروعیت نظام را به خطر بیندازد؛ به عبارت دیگر فساد مالی سوءاستفاده از مقام و موقعیت دولتی (عمومی) برای کسب منافع شخصی است (کیمویو^۲، ۲۰۰۷).

۴. بررسی وضعیت فساد در ایران

از دیدگاه اقتصادی، فساد یکی از عوامل بازدارنده رشد اقتصادی محسوب می‌شود و این پدیده شوم آثار منفی کمی و کیفی بسیاری بر تخصیص بهینه منابع و در نتیجه بر رفاه عمومی دارد. اندازه‌گیری و مقایسه فساد، به دلیل آنکه این پدیده در خفا اتفاق می‌افتد، اندکی مشکل است، اما مؤسساتی در سطح بین‌المللی هستند که فساد را به روش‌های مختلفی در کشورهای سرتاسر دنیا اندازه‌گیری می‌کنند و نتایج آن را منتشر می‌نمایند. یکی از این مؤسسات، سازمان بین‌المللی شفافیت است.

سازمان بین‌المللی شفافیت^۳، یکی از مهمترین شاخص‌ها در زمینه فساد یعنی شاخص ادراک از فساد را هر ساله تهیه و منتشر می‌کند. این سازمان، سازمانی غیردولتی است که در سال ۱۹۹۳ تأسیس و مقر اصلی آن در آلمان و هدف از ایجاد آن مبارزه با فساد است. شاخص CPI (شاخص ادراک فساد) به وسیله لامبدرورف در ژوئن ۱۹۹۵ برای اولین بار تهیه و در سال ۱۹۹۶ رسماً منتشر شد. این شاخص یکی از شاخص‌های رایج و پذیرفته شده در مطالعات و پژوهش‌های فساد مالی بوده و از جامعیت بالایی برخوردار است که در آن میزان پرداخت و دریافت رشوه، اختلاس و جرایم مشابه مقامات سیاسی و اداری مورد

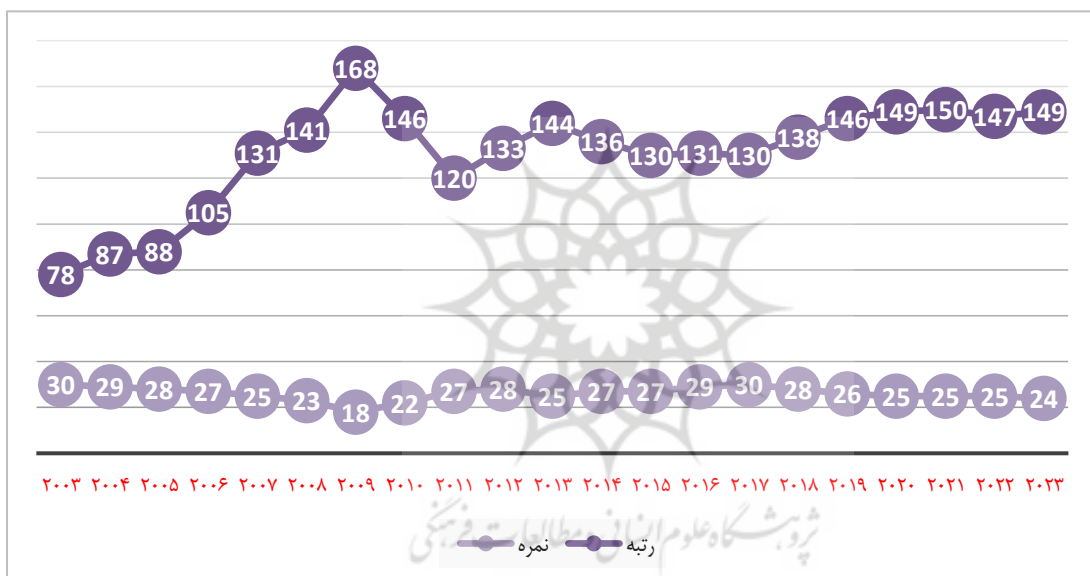
^۱ KWOK Man-wai, Tony

^۲ Kimuyu, P

^۳ Transparency International

ارزیابی قرار می‌گیرد (همدمی خطبه سرا، ۱۳۸۳). گزارش سازمان بین‌المللی شفافیت پیرامون شاخص ادراک از فساد هر ساله منتشر می‌شود. آخرین گزارشی که در این زمینه منتشر شده، مربوط به سال ۲۰۲۳ است. در این گزارش هر چقدر نمره یک کشور به صفر نزدیکتر باشد، اقتصاد آن کشور فاسدتر است و هر چقدر این نمره به صد نزدیکتر باشد، اقتصاد آن کشور از فساد به دور است. جایگاه ایران در سال ۲۰۲۲ بین ۱۸۰ کشور دنیا جایگاه ۱۴۷ بود که این جایگاه با ۲ پله افزایش در سال ۲۰۲۳ در بین ۱۸۰ کشور دنیا به جایگاه ۱۴۹ نزول کرده است.

نمودار ۱: وضعیت ایران در شاخص ادراک از فساد^۱

نمودار نشان می‌دهد، در حالی که از سال ۲۰۱۱ به دلیل کاهش فساد در ایران، نمره ایران در حال رشد و متعاقب آن رتبه ایران در حال تنزل بوده است، لکن مجدداً در سال ۲۰۱۸ رتبه ایران با بیشتر شدن فساد و کاهش نمره، ارتقاء یافته و همین روند تا سال ۲۰۲۳ نیز ادامه پیدا کرده است.

^۱ <https://www.transparency.org/en/cpi>

جدول ۱: پیشینه پژوهش

ردیف	موضوع	سال	محققان	نتیجه گیری
۱	ارزیابی اثر برقراری الزامات پاسخگویی و قوانین و مقررات به حساب‌برسان مستقل در مبارزه با فساد مالی	۱۴۰۳	سهیل هریوندی	نتایج حاکی از آن است که برقراری الزامات پاسخگویی به حساب‌برسان مستقل در مبارزه با فساد مالی تأثیر دارد. درستکاری مدیران در مبارزه با فساد مالی تأثیر دارد. تدوین قوانین سختگیرانه مبارزه با جرائم مربوط به فساد بالاحص مالی تأثیر دارد.
۲	شناسایی عوامل مؤثر بر فساد مالی کارکنان دستگاه‌های دولتی از دیدگاه حساب‌برسان دیوان محاسبات استان های فارس و کرمان	۱۳۹۶	عیسی کریمی پور و غلامحسین مهدوی	نتایج تحلیل عاملی بیانگر این است که هفت عامل اثرگذار بر فساد مالی عبارتند از: ناکارایی نظام آموزشی و تضعیف ارزش‌های اخلاقی، ضعف ساختار اداری، ضعف نظام‌های کنترلی، ضعف نظام اقتصادی، ناکارآمدی نظام حاکمیتی، ضعف‌های مقرراتی و نبود شایسته‌سالاری. مهم‌ترین عامل اثرگذار بر سطح فساد مالی، ناکارایی نظام آموزشی و تضعیف ارزش‌های اخلاقی و متغیر نبود آموزش لازم، بیشترین اثر را بر این متغیر عاملی داشته است.
۳	فساد مالی و بسترهای شفافیت‌زا در دستگاه‌های اجرایی	۱۴۰۱	سید شهاب‌الدین مصطفوی نیاد، خیراله پروین	نتایج حاکی از آن است که تجمیع قوانین و مقررات استخدامی مبتنی بر شایسته‌سالاری، تقویت قوانین شفافیت‌زا همراه با رفع نقایص آنها و توجه به سیاست‌های کلی نظام برای شفافیت‌زایی و رفع فساد ضرورت دارد.
۴	فرآیندهای سازمانی مؤثر بر ایجاد فساد مالی	۱۴۰۲	سید شهاب‌الدین مصطفوی نیاد، خیرالله پروین، عمران نعیمی	نتایج حاکی از آن است که برای رفع رویه‌های سازمانی فساد لازم است به برخی نکات توجه کرد از جمله: اصل برابری فرصت‌ها و تجمیع قوانین استخدامی در یک قانون خاص با حداقل استثنائات، استفاده از ظرفیت‌های قانونی نظیر ارتقاء سلامت اداری و مقابله با فساد جهت پیشگیری از فساد مالی با رفع نقایص آن در زمینه حمایت از گزارشگران فساد، ارتقاء فرهنگ سازمانی با توجه به کدهای رفتاری و در نهایت برطرف ساختن ایرادات نهادهای نظارتی، گزینش و تخلفات اداری در زمینه قائل شدن به نظارت، گزینش نسبت به تمام کارکنان به صورت ادواری و بازطراحی نهاد تخلفات اداری و تعریف آن در ذیل معاونت حقوقی ریاست جمهوری جهت استقلال لازم.
۵	پاسخگویی در مبارزه با پولشویی	۲۰۲۳	جولی جونتون، هانری تیتین ^۱	نتایج حاکی از آن است که شناخت مشتری از قوانین و مقررات یکی از مهم‌ترین عوامل جلوگیری از پولشویی و فساد مالی است؛ آنها در مطالعات خود دریافتند که پیشرفتهای فناوری و خدمات پرداخت مختلف، راه‌های جدیدی برای پولشویی و فساد مالی ایجاد کرده است لکن فناوری نظارت بر جریانهای نقدی از طریق سیستمهای نظارتی مختلف، پاسخگویی و مبارزه با فساد مالی را آسانتر نموده است.

^۱ Juntunen, J. and Teittinen, H

۶. سوالات پژوهشی

سؤال اصلی: مدل بومی مبارزه با فساد مالی در سازمان‌های دولتی ایران چگونه است؟

سؤالات فرعی:

- ابعاد کلیدی مدل بومی مبارزه با فساد مالی در سازمان‌های دولتی ایران چیست؟
- مؤلفه‌های کلیدی مدل بومی مبارزه با فساد مالی در سازمان‌های دولتی ایران چیست؟
- روابط بین ابعاد و مؤلفه‌های کلیدی مدل بومی مبارزه با فساد مالی در سازمان‌های دولتی ایران چگونه است؟
- عوامل بوجود آورنده فساد مالی چیست؟
- عوارض و پیامدهای فساد مالی چیست؟
- راهکارهای مبارزه با فساد مالی چیست؟

۷. روش‌شناسی پژوهشی

در این پژوهش به دنبال طراحی و تبیین مدل بومی مبارزه با فساد مالی در سازمان‌های دولتی ایران می‌باشیم، لذا تلاش گردید تا با استفاده از رویکرد ترکیبی و بکارگیری راهبردهای تحلیل مضمون و تحلیل عاملی، مدلی بومی برای مبارزه با فساد مالی ارائه نماییم. در بخش کیفی، ملاک اشباع نظری بوده، لذا تعداد نمونه تعیین نشده و با مراجعه به خبرگان اجرائی و اساتید دانشگاهی (تعداد ۳۸ نفر) شامل مقامات و کارکنان: مجلس شورای اسلامی، دیوان محاسبات کشور، سازمان بازرسی کل کشور و همچنین مدیران متخصص و آگاه نسبت به امور مالی کشور در وزارت امور اقتصادی و دارائی، سازمان برنامه و بودجه کشور و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران از نمونه‌گیری هدفمند (گلوله برفی) استفاده گردید؛ بدین معنا که نگارنده نسبت به استخراج شاخص‌ها اقدام نموده و سپس، با استفاده از روش تحلیل مضمون نسبت به طراحی مدل مفهومی اقدام نموده است؛ در بخش کمی نیز، جامعه آماری تحقیق حاضر عبارت‌اند از کارشناسان و حسابرسان دیوان محاسبات کشور که پرسشنامه (طیف لیکرت) طراحی شده به صورت تصادفی بین ۱۸۸ نفر توزیع گردید. پس از توزیع و جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، از نرم‌افزار SPSS برای به دست آوردن آمار توصیفی مربوط به مشخصات فردی و جمعیت‌شناختی پاسخ‌دهندگان استفاده شد. از نرم‌افزار Smart PLS نیز با بکارگیری تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی جهت بررسی روابط بین ابعاد و مؤلفه‌های کلیدی مدل مبارزه با فساد مالی و تأیید مدل استفاده گردید.

۸. مدل مفهومی پژوهش

جهت مدل سازی و تهیه مدل بومی مبارزه با فساد مالی در سازمان های دولتی ایران از روش تحلیل مضمون استفاده شده است. بدین منظور، ابتدا فرآیند کدگذاری مضامینی که از مصاحبه ها استخراج شدند، آغاز گردید. ضمن کدگذاری، ضمن کدگذاری، برخی از مضامین اصلی شناسایی شدند، سپس این مضامین در قالب مضامین سازمان دهنده و در نهایت مضامین فراگیر طبقه بندی شدند. یادداشت برداری و ثبت اندیشه ها و تفسیر داده ها در طول مراحل مختلف کدگذاری انجام که به استخراج مدل کمک کرد. با بررسی مصاحبه ها، ۲۳۹ مضمون پایه (شاخص) شناسایی شد و از ۲۳۹ شاخص استخراج شده ۶۱ مضمون اصلی (مؤلفه) و متعاقباً ۱۲ مضمون سازمان دهنده (ابعاد) با استفاده از روش قالب مضامینی شناسایی شد. ۱۲ مضمون سازمان دهنده در قالب ۳ مضمون فراگیر طبقه بندی شدند.

۹. تجزیه و تحلیل داده ها (بخش کیفی)

جدول ۲: مشخصات جمعیت شناختی مصاحبه شوندگان

ردیف	مدرک تحصیلی	رشته تحصیلی	سازمان	عنوان پست
۱	فوق لیسانس	حقوق جزا و جرم شناسی	دیوان محاسبات کشور	دادستان دیوان محاسبات کشور
۲	دکترا	معماری	مجلس شورای اسلامی	نماینده ادوار مجلس
۳	دکترا	مدیریت فناوری اطلاعات	مجلس شورای اسلامی	نماینده ادوار مجلس
۴	لیسانس	حسابداری	مجلس شورای اسلامی	نماینده ادوار مجلس
۵	دکترا	مدیریت کسب و کار	بانک مرکزی ایران	رئیس کل سابق بانک مرکزی ایران
۶	فوق لیسانس	مدیریت اجرایی	دیوان محاسبات کشور	مستشار
۷	فوق لیسانس	مدیریت بازرگانی	دیوان محاسبات کشور	مستشار
۸	فوق لیسانس	حقوق تجارت بین الملل	دیوان محاسبات کشور	مستشار
۹	دکترا	حسابداری	دیوان محاسبات کشور	معاون فنی و حسابرسی
۱۰	دکترا	حسابرسی	دیوان محاسبات کشور	معاون سابق فنی و حسابرسی
۱۱	فوق لیسانس	علوم اقتصادی	سازمان بازرسی کل کشور	معاون رئیس کل
۱۲	فوق لیسانس	حقوق جزا و جرم شناسی	دیوان محاسبات کشور	مدیر کل
۱۳	فوق لیسانس	مدیریت اجرایی	دیوان محاسبات کشور	مدیر کل
۱۴	دکترا	مدیریت دولتی	دیوان محاسبات کشور	مدیر کل
۱۵	دکترا	حقوق عمومی	دیوان محاسبات کشور	مدیر کل
۱۶	دکترا	حقوق اقتصادی	دیوان محاسبات کشور	رئیس شعبه دادرسی
۱۷	دکترا	علوم اقتصادی	سازمان برنامه و بودجه کشور	رئیس سابق امور تلفیق
۱۸	دکترا	حسابداری	دیوان محاسبات کشور	حسابرس کل
۱۹	دکترا	معارف اسلامی و اقتصاد	دیوان محاسبات کشور	حسابرس کل
۲۰	فوق لیسانس	مدیریت دولتی	دیوان محاسبات کشور	حسابرس کل
۲۱	فوق لیسانس	مدیریت دولتی	دیوان محاسبات کشور	حسابرس کل
۲۲	دکترا	مدیریت اجرائی	دیوان محاسبات کشور	حسابرس کل
۲۳	فوق لیسانس	مدیریت دولتی	دیوان محاسبات کشور	حسابرس کل
۲۴	فوق لیسانس	مدیریت دولتی	دیوان محاسبات کشور	حسابرس کل
۲۵	فوق لیسانس	مدیریت دولتی	دیوان محاسبات کشور	حسابرس کل
۲۶	لیسانس	مدیریت دولتی	دیوان محاسبات کشور	معاون مدیرکل استان
۲۷	فوق لیسانس	مدیریت صنعتی	دیوان محاسبات کشور	معاون مدیرکل استان
۲۸	دکترا	علوم اقتصادی	وزارت امور اقتصادی و دارائی	معاون مدیرکل
۲۹	دکترا	علوم اقتصادی	دیوان محاسبات کشور	معاون مدیرکل
۳۰	فوق لیسانس	مدیریت کارآفرینی	دیوان محاسبات کشور	معاون مدیرکل
۳۱	دکترا	علوم اقتصادی	دیوان محاسبات کشور	معاون مدیرکل
۳۲	فوق لیسانس	ریاضی	دیوان محاسبات کشور	معاون مدیر کل
۳۳	فوق لیسانس	مدیریت دولتی	دیوان محاسبات کشور	سرحسابرس
۳۴	فوق لیسانس	حسابداری	دیوان محاسبات کشور	سرحسابرس
۳۵	فوق لیسانس	مدیریت فناوری اطلاعات	دیوان محاسبات کشور	سرحسابرس
۳۶	دکترا	حسابداری	دیوان محاسبات کشور	حسابرس ارشد
۳۷	فوق لیسانس	حسابداری	دیوان محاسبات کشور	حسابرس ارشد
۳۸	دکترا	حسابداری	دیوان محاسبات کشور	حسابرس ارشد

جدول ۳: مضامین پایه (شاخص‌ها) استخراج شده برای عوامل بوجود آورنده فساد مالی

تورم افسارگسیخته و متعاقب آن کاهش قدرت خرید مردم	امکان دسترسی به اطلاعات ویژه و رانتی	وجود تعداد زیاد قوانین دست و پا گیر، ناگهانی و مصلحتی
اقتصاد متکی به نفت و منابع طبیعی و خام فروشی	محدود کردن فعالیت‌های اداری به گروه‌های خاص	افراط در وضع قوانین و گاهاً محدود کردن غیرضروری فعالیت‌های بخش خصوصی
هزینه نسبی (پایین) فساد	تحریم‌های بین‌المللی	نرخ‌های چندگانه ارز
ارائه تفاسیر غیر مقامات ذیصلاح و تفاسیر شخصی همراه با تعارض منافع	برخورداری برخی گروه‌های قدرتمند از مصونیت کامل	ابهام در مفاد و افراد مشمول برخی قوانین و مقررات مالی و قابل تبیین و تفسیر بودن آنها
وضعیت مالی و بودجه سازمان‌های دولتی	نا توانی مجریان قانون در مقابله با فساد مالی گروه‌های قدرتمند	تغییرپذیری و عدم ثبات قوانین و مقررات مالی
عدم تعادل میان قدرت دولت و نظارت عمومی	هزینه‌های بالای رقابت‌های انتخاباتی و سیاسی	عدم تعریف جامع از فساد در قوانین موضوعه
فقدان امنیت شغلی	بهره‌برداری غیرقانونی از قدرت	ملاحظات و مصلحت‌اندیشی‌ها
میزان و دامنه گسترده نفوذ دولت در اقتصاد	تعدد بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های اداری	ابهام در فرآیندهای اداری و استانداردهای کاری
مداخله مستقیم دولت در امور اقتصادی و خدماتی، فرهنگی و اجتماعی	رفتارها و ارزش‌های شخصی سیاستمداران و مسئولان	عدم تطابق قوانین و مقررات با نیازها و شرایط فعلی
محدودیت‌های تجاری و تخصیص سهمیه برای واردات	ورود مدیران دولتی به مسائل حزبی	عدم هم‌خوانی دستورالعملها و آیین‌نامه‌های مدون با مفاد قوانین مربوطه
توافقات و معامله‌های غیررسمی و پنهانی بین سیاستمداران و مقامات	نبود اراده سیاسی برای مبارزه با فساد مالی	چندشغله بودن مدیران
نواقص و ضعف‌های سیستم حقوق و دستمزد	ناکارآمدی سیستم‌های پاسخگویی	عدم بروزرسانی و تجدید نظر در قوانین و مقررات
عضویت برخی مقامات و مدیران در ساختارهای شرکت‌های دولتی و دریافتی خارج از ضابطه	فقدان پایگاه‌های اطلاع‌رسانی مستقل	فقدان تعریف مشخص برای اختلال در نظام اقتصادی
عدم الزام به شفافیت در گزارش‌گری عملکرد سازمان‌های دولتی	پیچیدگی‌ها و مراحل متعدد در روندهای اداری	بی‌عدالتی و تبعیض در اجرای برخی از قوانین و کيفرها
تأخیر در پرداخت حقوق و مزایای کارکنان	نبود شفافیت در پاسخگویی برخی مسئولان	فقدان تعریف واضح برای جرائم اقتصادی، مالی و اداری

عدم تناسب جرم با مجازات برای مرتکبین به فساد مالی (پیشگیرانه نبودن)	عدم تطابق عملکرد سازمان‌ها با واقعیت‌ها و نیازهای جاری جامعه	نبود شفافیت در تخصیص منابع و فرآیند بودجه‌ریزی
نقض یا عدم رعایت قوانین	برتری دادن به دوستان و آشنایان در تصمیم‌گیری‌ها	نبود شفافیت در روند برگزاری مناقصات و مزایده‌ها
وجود روحیه زیاده‌خواهی در بین مردم و مسئولان	اعمال فشار از سوی گروه‌های با نفوذ داخلی و خارجی بر سازمان‌ها	کیفیت نظارت بر برداشت‌های غیرقانونی از حساب‌های بانکی
عدم برخورد قاطع با مدیران و مسئولین متخلف	عدم کارایی مدیریت منابع انسانی	وجود قیمت‌های متفاوت برای برخی کالاها
توصیه برای عدم پیگیری و اقدام علیه برخی از مدیران متخلف	عدم دانش کافی حقوقی مدیران و کارکنان در مورد قوانین و مقررات	کنترل دستوری قیمت‌ها
ترجیح مصلحت‌اندیشی‌های فردی بر مصالح نظام	بی‌عدالتی در استخدام، انتصاب و ارتقای کارکنان	ارائه کالاها و خدمات به صورت یارانه ای یا پایین‌تر از قیمت بازار
تقسیم ناعادلانه منافع براساس روابط قبیله‌ای و قومی	کاهش سطح وجدان کاری و تعهد شغلی	عدم پرداخت مالیات قانونی
حسابرسی ضعیف و بدون تأثیرگذاری مناسب	عدم وجود کارکنان ماهر و مؤثر در بخش دولتی	تعیین مالیات و تعرفه‌های گمرکی
اعتماد زیاد به یک شخص	کمبود یا تراکم نیروی انسانی	ارتباط مستمر مؤدی و مسئولان مالیاتی
تعدد نهادهای تصمیم‌گیر و قانون‌گذار (موازی کاری)	عدم همکاری و ارتباط مناسب بین نهادهای نظارتی	گستره مودیان مالیاتی و تبعیض در اجرای قانون
منفعل بودن نهادهای نظارتی به دلیل تمرکز قدرت فردی یا گروهی	کاهش تأثیر باورهای انسانی، دینی و مذهبی	فرهنگ و سابقه تاریخی فساد مالی در کشور
فقدان بانک‌های اطلاعاتی درخصوص جرائم و افراد دارای فساد مالی	عدم حساسیت و واکنش عمومی به تخلفات و فساد مالی	فقدان مسئولیت‌پذیری اجتماعی
فقدان سیستم افشا و ضعف نظارت عمومی	متکی بودن ارزش‌ها، هنجارها و باورهای افراد جامعه به ارزش‌های مادی گرایانه	ساختاری که موجب برتری مسئولان دولتی و فاصله قدرت می‌شود
مصونیت برخی از مقامات عالی‌رتبه به دلیل پایگاه‌های قدرت و اطمینان از عدم حسابرسی و نظارت‌پذیری	واگذاری رانتی برخی از پروژه‌های ملی و منطقه‌ای و فروش دارایی‌های تحت مالکیت دولت در قالب خصوصی‌سازی	تبدیل قانون شکنی، قانون‌گریزی، پارتی بازی، رانت خواری، دلالی و واسطه‌گری به نژاد اجتماعی
	برتری روابط شخصی بر قوانین و مقررات	تغییر در عادات و گرایش به مصرف‌گرایی در جامعه

جدول ۴: مضامین اصلی (مؤلفه‌ها) استخراج شده برای عوامل بوجود آورنده فساد مالی

وضعیت کلان اقتصادی	ساختار قدرت و انحصارات	تعدد و تورم قوانین و مقررات
وجود انحصارات، تسلط دولت و فقدان رقابت	فقدان اراده قوی	عدم شفافیت قوانین و مقررات
وضعیت رفاه، کارکنان و سیستم های پرداخت مالی	پاسخگویی ناکافی	وضعیت تناسب، سازگاری و کارآمدی قوانین و مقررات
عدم شفافیت نظام مالی	نارسایی و ساختار ناکارآمد سازمانی	وضعیت جرم انگاری و مشکلات قانون گذاری
وضعیت پرداخت یارانه ها و شیوه های قیمت گذاری	وضعیت ناکارآمد مدیران و کارکنان	وضعیت برخورد و مقابله
نظام مالیاتی و گمرکی	ویژگی های فرهنگی ارزشی جامعه	ضعف در سیستم کنترل و بازرسی
سلطه روابط شخصی بر ضوابط قانونی و قوم گرایی	ریخته شدن قبح فساد	رفتار مسئولین ارشد
گسترش مادی گرایی		

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۵: مضامین پایه (شاخص‌ها) استخراج شده برای پیامدهای فساد مالی

اُفت درآمدهای دولتی	اُفت سطح پذیرش و محبوبیت اجتماعی دولت	اجرای قوانین به صورت سلیقه‌ای و ناعادلانه
افزایش هزینه‌های عمومی مربوط به پروژه‌های عمرانی	کاهش امکان برنامه ریزی و سیاست گذاری واقع بینانه	به وجود آمدن اصول و ارزش‌های منفی در جامعه
تأثیرات منفی بر ترکیب مخارج دولت	مخدوش شدن اصول اخلاقی	اُفت سطح احترام به قوانین
افزایش هزینه‌های اقتصادی	تضعیف همبستگی و انسجام ملی	افزایش موقعیت‌هایی برای انجام فساد مالی
افزایش هزینه‌های تولید به دلیل فساد	عدم ثبات در سیاست	فراهم کردن شرایط برای ارتکاب سایر جرائم
تخصیص نادرست منابع کمیاب	بروز مشکلات سیاسی و جنگ	کاهش اعتماد به نظام قضایی
تأثیرات منفی بر توسعه اقتصادی	افزایش احتمال بروز درگیری‌های داخلی	نقض حقوق فردی
مشکلات، موانع و بی‌نظمی‌های اقتصادی	کاهش سطح اعتماد مجامع و سازمان‌های بین‌المللی	بررسی زندگی خصوصی افراد به منظور فشار بر آنها
اختلال در جذب سرمایه گذاری داخلی و خارجی	کاهش توان مذاکره و تأثیرگذاری دولت در سطح بین‌المللی	اُفت یا مشکلات در نقش‌آفرینی دولت
هدایت منابع به فعالیت‌های غیرسودآور	فراهم کردن سلطه بیگانگان	سست شدن اعتقادات
تضعیف حاکمیت قانون	اُفت کارایی و تأثیرگذاری دولت	به وجود آمدن ارزش‌های منفی در سازمان
کاهش قدرت انجام فعالیت‌های مفید و سازنده	تضعیف موقعیت دولت	کاهش اعتماد ملت‌ها به توانایی خویش
منحرف کردن توانمندی‌ها به فعالیت‌های نامناسب	ایجاد شرایطی که کشور به سختی قابل مدیریت باشد	کاهش سرمایه اجتماعی
کاهش سطح کیفی زیرساخت‌های اقتصادی	عدم افشای حقایق و واقعیت‌ها	ایجاد نارضایتی‌های عمومی
اُفت سطح کیفی خدمات عمومی	ارائه اخبار به شیوه‌ای ناقص و هدفمند	بروز مشکلات روحی و روانی
منافع اقتصادی موقت	ارائه تحلیل‌های جانبدارانه	آسیب به اعتبار شخصی
کاهش میزان سود حاشیه‌ای کارآفرینان	پنهان کردن تحقیقات رسانه‌ای در پرونده‌های فساد اداری، سیاسی، مالی	شکل‌گیری انگیزه‌های فساد

ایجاد فرصت‌های سودجویی برای دلالتان	بالا رفتن احتمال وقوع تخلفات در سازمان	گسترش بی کفایتی
تخصیص ناعادلانه منابع	استخدام و ترفیع دلخواهانه کارکنان برخلاف معیارهای عادلانه	گسترش فعالیتهای رانت جویانه
ممانعت از دستیابی به عدالت اجتماعی	تضعیف ساختار اداری	افزایش درآمدهای غیرقانونی
نابرابری های هزینه‌های آموزشی و اجتماعی	اشاعه مشاغل غیرمولد و ایجادکننده مفرهای قانونی	اولویت یافتن فعالیتهایی که با منافع غیرقانونی متصدیان فاسد سازگاری دارد
افزایش سطح فقر	آسیب به اعتبار و شهرت سازمان	ایجاد اختلاف طبقاتی
از بین رفتن امید مردم به بهبود آینده	رشد نامتوازن مشاغل و خدمات	

جدول ۶: مضامین اصلی (مؤلفه‌ها) استخراج شده برای پیامدهای بروز فساد مالی

تأثیر بر درآمدها، هزینه‌ها و مخارج دولت	اثر بر ساختار و مشروعیت نظام	تأثیر بر قوانین و مقررات
تأثیر بر میزان سرمایه گذاری	اثر بر ثبات سیاسی	تأثیر بر نظام قضایی، وقوع و نوع جرائم
تأثیر بر کارایی، بهره‌وری و کیفیت	تأثیر بر روابط بین‌المللی	تأثیر بر حقوق و وظایف اجتماعی و دولتی
تأثیر بر وضعیت مالی و سودآوری	اثر بر عملکرد و کارایی دولت	تأثیرات بر اصول اخلاقی و اعتقادات دینی
تأثیر بر سطح فقر و توزیع عادلانه منابع	تأثیر بر فعالیت‌های رسانه‌ای و مطبوعات	اثر بر متغیرها و ارزش‌های اجتماعی
تأثیر بر نحوه استفاده و هدایت منابع و استعدادها	تأثیر بر نحوه فعالیت سازمان‌ها	تأثیر بر ویژگی‌ها و اصول فردی

جدول ۷: مضامین پایه (شاخص‌ها) استخراج شده برای راهکارهای مبارزه با فساد مالی

اصلاح سیاست‌های کلان اقتصادی	پاسخگویی سیاستمداران و مدیران و حسابرسی از آنها	کاهش نرخ تورم و کنترل قیمت‌ها
جامعیت، شفافیت و تناسب قوانین و مقررات کیفری برای برخورد مؤثر با عوامل فساد مالی	الزام نهادها و سازمانها به پاسخگویی و شفاف‌سازی	به‌کارگیری محتوای آموزشی در سطوح آموزش عمومی و عالی (مدارس و دانشگاه‌ها)
ترویج فرهنگ صرفه‌جویی در اموال عمومی	ارائه گزارش‌های دقیق و منظم	اصلاح مقررات دادرسی به‌منظور تسریع در رسیدگی قضایی به پرونده‌های فساد مالی
اقدام در جلب مشارکت منطقه ای و بین‌المللی جهت دستگیری مفسدین مالی و استرداد دارایی‌ها	رفع تحریم‌های بین‌المللی	لزوم تنقیح مستمر قوانین مرتبط روشهای پیشگیری، کشف و مبارزه با فساد مالی
بالا بردن هزینه های فساد	ترویج فرهنگ مسئولیت‌پذیری و تعهد کاری	پیاپی‌سازی سیاست‌های پولی، بانکی و ارزی مناسب
شفاف‌سازی و پاسخگو نمودن رفتارهای مسئولان کشور با تصویب قوانین جامع شفاف کردن قیمت‌ها در بازار	استفاده از استراتژی‌های نوین جهانی	روشن‌تر شدن وظایف و مأموریت‌های دستگاه‌های دولتی جهت پرهیز از اقدامات موازی
افزایش شفافیت بودجه و برنامه‌های توسعه	استقلال رسانه‌های ارتباط جمعی	شفافیت قوانین و مقررات ضدفساد
کاهش و لغو انحصارات دولتی در اقتصاد	آزادی و مصونیت مطبوعات در ارائه گزارش و افشای حقایق	شفاف‌سازی قوانین، مقررات و آیین‌نامه‌های حاکم بر فعالیتهای بودجه، حمایتی و مالی
تخصیص عادلانه ثروت و درآمد در کشور	فراموش کردن آزادی در ابراز نظر	تعریف دقیق فساد، مصادیق آن و زمینه‌های فسادآور
تقویت رقابت در تولید و توزیع کالاها و خدمات	به‌کارگیری افراد مجرب و متخصص	استقلال دستگاه‌های نظارتی از لحاظ بودجه، نیروی انسانی و امور اداری
شفاف‌سازی جریان اطلاعات مالی و ارتقای نظام دسترسی به اطلاعات	بررسی و اصلاح روش‌های ارتقاء و انتصاب مدیران	برقراری ارتباط مستمر و تسهیل تبادل اطلاعات بین دستگاه‌ها نظارت‌کننده
اصلاح نظام بودجه‌ریزی (تحقق بودجه‌ریزی عملیاتی)	ارزقاء سطح امنیت شغلی کارمندان	اولویت دادن در برنامه‌ریزی مبارزه با فساد به موضوعات مالیات، صادرات و واردات، خصوصی‌سازی شرکتها، معاملات دولتی
محرومیت رشوه‌دهندگان و رشوه‌گیرندگان از رسیدن به مناصب دولتی	استخدام کارکنان بر اساس معیارهای عادلانه و شایسته‌سالاری	بهره‌گیری از تجربیات موفق کشورهای دیگر در پیشگیری و مقابله با فساد
طراحی سیستم‌های مؤثر برای تخصیص منابع	کاهش نقش دولت در امور اقتصادی، خدماتی، اجتماعی و فرهنگی	آموزش مدیران دولتی در زمینه آشنایی با فساد مالی و شیوه‌های مقابله با آن
تقویت انضباط مالی و اقتصادی	طراحی نظام ارزیابی عملکرد	مقابله با بهره‌برداری غیرقانونی از موقعیت‌های اقتصادی و سیاسی
همخوانی ویژگی‌های فردی با وظایف شغلی	چرخش ادواری کارکنان	مصونیت و حمایت از افشاکنندگان فساد مالی
	مسئول قرار دادن بیش از یک نفر در مشاغل پرخطر	آموزش مردم به قوانین و مقررات و حقوق شهروندی

برخورد قاطع با مفسدین مالی به صورت فراگیر و فراجناحی	رعایت نحوه برگزاری مزایده ها و مناقصه ها در دستگاه های دولتی	ایجاد سیستم منطقی برای انجام معاملات و کم کردن مراحل انجام معامله
بهبود فرآیند حسابرسی بودجه	شناسایی و حمایت از مدیران ضد فساد	معقول کردن میزان نقش دولت در اقتصاد
لغو مصونیت قضایی مجرمان در صورت محاکمه	استاندارد کردن شغلها و فرآیندهای کاری	بهبود نظام پرداخت حقوق با توجه به نرخ تورم و هزینه‌ها
تعیین مجازاتهای متناسب با میزان شدت جرم	تخصیص منابع بیشتر به توسعه دولت الکترونیک	ارتقاء نظام تأمین اجتماعی
تقویت احساس تعهد ملی، اجتماعی و مذهبی	ساده‌زیستی و سلامت رهبران و الگو بودن مدیران	ارتقاء وضعیت معیشتی کارمندان
تقویت فرهنگ مطالبه‌گری و مسئولیت‌خواهی و نقدپذیری دولت	ایجاد سیستم‌هایی برای کاهش تعامل مستقیم تأمین‌کنندگان کالا و خدمات با کارکنان و مدیران	کاهش یا حذف تدریجی پرداخت یارانه به بنگاه‌های اقتصادی
تقویت و توسعه بخش خصوصی	تقویت سیستم کنترل داخلی	کاهش شکاف اقتصادی بین کارکنان
آموزش مدیران سازمان با شیوه‌های نظارتی و مدیریتی پیامبر اکرم (ص) و امام علی (ع)	ایجاد سیستم‌های نظارت مالی مؤثر	هدمندسازی یارانه‌ها و کاهش پرداخت یارانه‌های مستقیم دولتی
آموزش قبل از ورود و آموزش حین خدمت	به روز نگه داشتن روشها و مدل‌های حسابرسی	اصلاحات در نظام مالیاتی و گمرکی و ارتقاء سطح فرهنگ عمومی پرداخت مالیات
آگاه‌سازی کنشگران در مورد پیامدها و آسیب‌های فساد مالی	انجام حسابرسی عملکرد و تأثیر یافته‌های آن بر انتخاب مدیران	تدوین منشور اخلاقی و اداری مدیران
		تبلیغ در افکار عمومی برای مبارزه با فساد

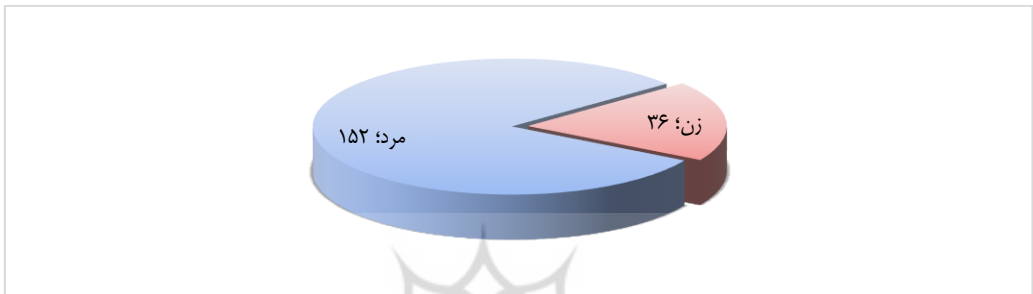
جدول ۸: مضامین اصلی (مؤلفه‌ها) استخراج شده برای راهکارهای مبارزه با فساد مالی

اصلاح، تدوین و تنقیح قوانین و مقررات	ارتقاء سطح پاسخگویی	راهبردهای کلان اقتصادی
شفاف‌سازی و کاهش ابهام	پایه‌سازی سیاست‌های خارجی پویا	ارتقاء شفافیت و دسترسی به اطلاعات
راهبردهای کلان قضایی	ارتقاء سطح آزادی مطبوعات و رسانه‌ها	رفع انحصار و تبعیض و تقویت رقابت
اقدامات قانونی و تنبیهی	شایسته‌سالاری و تقویت منابع انسانی	اصلاح نظام بودجه‌ریزی و تخصیص منابع
تقویت کنترل‌های درونی در جامعه	اقدامات اجرایی درون‌سازمانی	کاهش تصدی‌گری دولت و تقویت نقش بخش خصوصی
تقویت کنترل‌های درونی در سازمان	استفاده از فناوری‌های نوین و تحقق دولت الکترونیک	ارتقاء سیستم رفاهی و تأمین اجتماعی
آموزش، تبلیغات و ارتقاء آگاهی	بهبود نظام حسابرسی	اصلاحات در نظام مالیاتی، یارانه‌ای و گمرکی

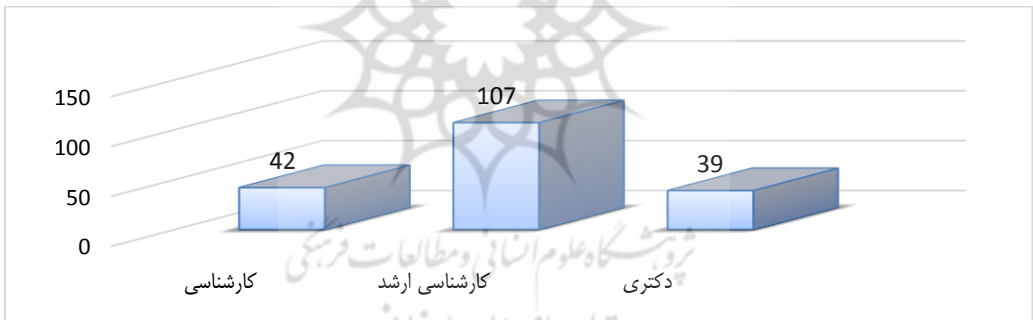
۱۰. تجزیه و تحلیل داده‌ها (بخش کمی)

اطلاعات مربوط به جنسیت، تحصیلات و پست سازمانی پاسخ دهندگان به پرسشنامه به شرح ذیل می باشد. همان‌طور که در این نمودارها ملاحظه می‌شود بیشتر پاسخگویان دارای جنسیت مرد، تحصیلات کارشناسی ارشد و دارای پست سازمانی کارشناس و همتراز می باشند.

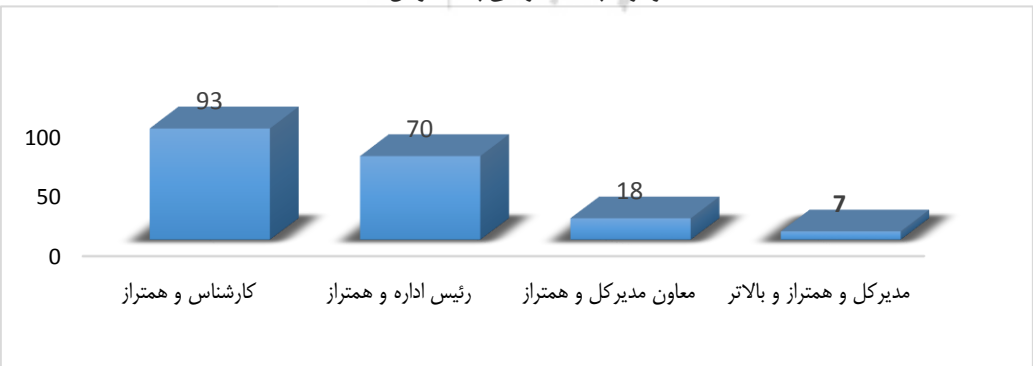
نمودار ۲: جنسیت پاسخگویان

نمودار ۳: تحصیلات پاسخگویان

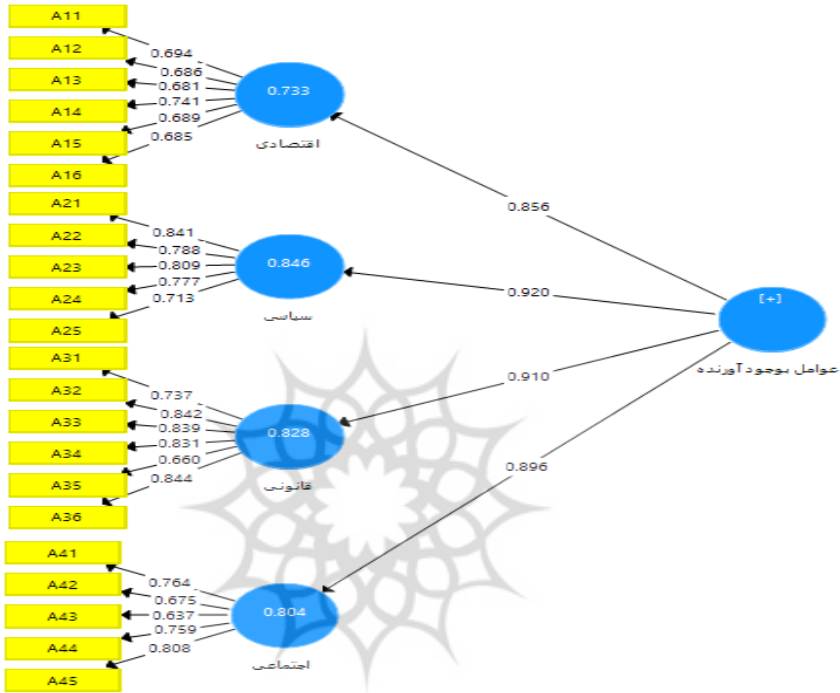

نمودار ۴: پست سازمانی پاسخگویان

با توجه به مدل طراحی شده و پرسشنامه های توزیع شده در جامعه آماری مد نظر، نتایج حاصل از اجرای مدل در نرم افزار Smart PLS به شرح نمودارها و جداول زیر بوده که حاکی از تأیید مدل در تمامی ابعاد و مؤلفه ها می باشد:

شکل ۴. مدل همبستگی بین ابعاد عوامل بوجود آورنده فساد مالی

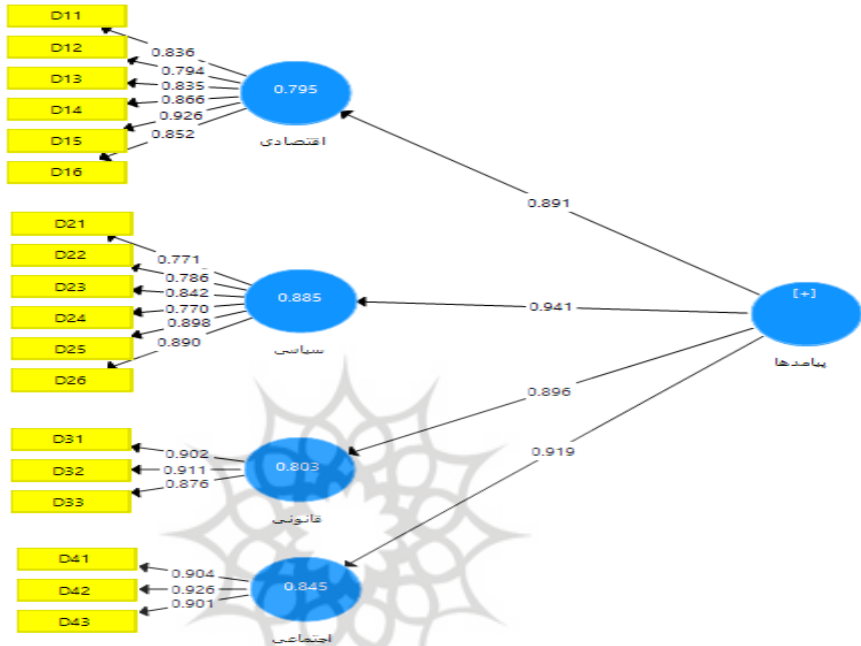
جدول ۹. شاخص های برازندگی تحلیل عاملی تأییدی مدل عوامل بروز و توسعه فساد مالی

شاخص	P	χ^2/df	GFI	IFI	TLI	CFI	NFI	RMSEA
مقدار	۰/۰۰	۳/۳۰۳	۱/۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰	۰/۰۴
سطح مناسب	< ۰/۰۵	< ۵	> ۰/۹۰	> ۰/۹۰	> ۰/۹۰	> ۰/۹۰	> ۰/۰۸	< ۰/۱
نتیجه	مناسب	مناسب	مناسب	مناسب	مناسب	مناسب	مناسب	مناسب

با توجه به شکل (۴) همانطور که مشخص است تمامی ابعاد و مؤلفه های عوامل به وجود آورنده فساد مالی، مورد تأیید قرار گرفتند. ابعاد سیاسی و قانونی با بار عاملی (۰,۹۲) و (۰,۹۱) بیشترین تأثیر را بر ایجاد فساد مالی دارند.

نتایج جدول (۹) نیز نشان می دهد مدل برازش داده شده در تمام شاخص های ذکر شده شرایط مناسب را دارد.

شکل ۵. مدل همبستگی بین ابعاد پیامدهای فساد مالی

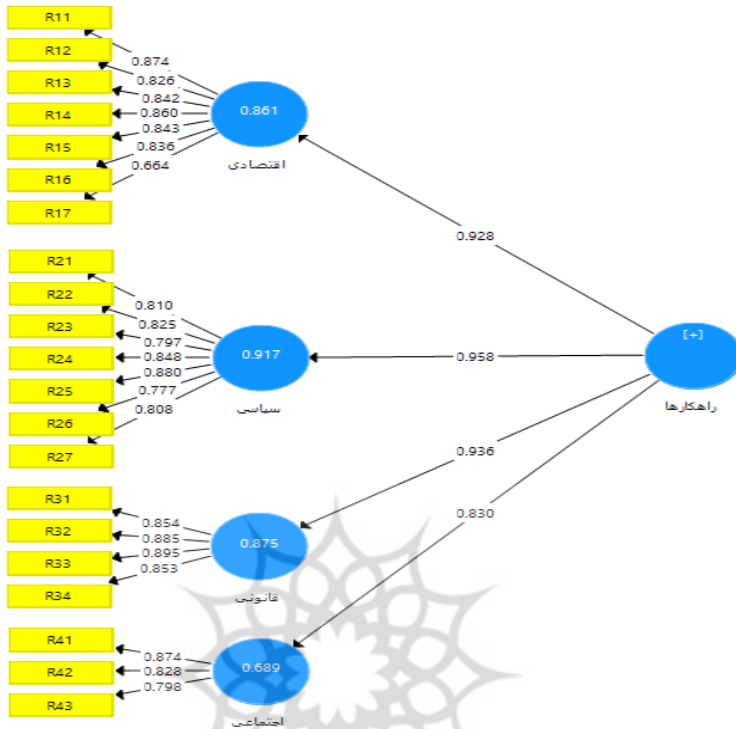
جدول ۱۰. شاخص‌های برازندگی تحلیل عاملی تأییدی مدل پیامدهای مبارزه با فساد مالی

شاخص	P	χ^2/df	GFI	IFI	TLI	CFI	NFI	RMSEA
مقدار	۰/۰۰	۴/۱۱۲	۱/۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰	۰/۰۳
سطح مناسب	< ۰/۰۵	< ۵	> ۰/۹۰	> ۰/۹۰	> ۰/۹۰	> ۰/۹۰	> ۰/۰۸	< ۰/۱
نتیجه	مناسب	مناسب	مناسب	مناسب	مناسب	مناسب	مناسب	مناسب

با توجه به شکل (۵) همانطور که مشخص است تمامی ابعاد و مؤلفه‌های پیامدهای فساد مالی، مورد تأیید قرار گرفتند. ابعاد سیاسی و اجتماعی با بار عاملی (۰,۹۴) و (۰,۹۱) بیشترین تأثیر را در پیامدهای فساد مالی دارند.

نتایج جدول (۱۰) نیز نشان می‌دهد مدل برازش داده شده در تمام شاخص‌های ذکر شده شرایط مناسب را دارد.

شکل ۶. مدل همبستگی بین ابعاد راهکارهای مبارزه با فساد مالی

جدول ۱۱. شاخص های برازندگی تحلیل عاملی تأییدی مدل راهکارهای مبارزه با فساد مالی

شاخص	P	χ^2/df	GFI	IFI	TLI	CFI	NFI	RMSEA
مقدار	۰/۰۰	۳/۸۴۱	۰/۹۹	۱/۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰	۰/۰۷
سطح مناسب	< ۰/۰۵	< ۵	> ۰/۹۰	> ۰/۹۰	> ۰/۹۰	> ۰/۹۰	> ۰/۰۸	< ۰/۱
نتیجه	مناسب	مناسب	مناسب	مناسب	مناسب	مناسب	مناسب	مناسب

با توجه به شکل (۶) همانطور که مشخص است تمامی ابعاد و مؤلفه های راهکارهای مبارزه با فساد مالی، مورد تأیید قرار گرفتند. ابعاد سیاسی و قانونی با بار عاملی (۰,۹۵) و (۰,۹۳) بیشترین تأثیر را در راهکارهای فساد مالی دارند.

نتایج جدول (۱۱) نیز نشان می دهد مدل برازش داده شده در تمام شاخص های ذکر شده شرایط مناسب را دارد.

۱۱. بحث و نتیجه گیری

در پژوهش حاضر، یک هدف (سؤال اصلی) و شش هدف (سؤال فرعی مورد بررسی و آزمون قرار گرفت که نتیجه آن تأیید ابعاد، مؤلفه ها و روابط بین آنها، تأیید عوامل ایجاد، پیامدها و راهکارهای مدل بومی مبارزه با فساد مالی و در نهایت تأیید مدل طراحی شده است. جهت مدل سازی و تهیه مدل بومی مبارزه با فساد مالی در سازمان های دولتی ایران از روش تحلیل مضمون استفاده شده است. با بررسی مصاحبه ها، ۲۳۹ مضمون پایه (شاخص) شناسایی شد و از ۲۳۹ شاخص استخراج شده ۶۱ مضمون اصلی (مؤلفه) و متعاقباً ۱۲ مضمون سازمان دهنده (ابعاد) با استفاده از روش قالب مضامینی شناسایی شد؛ ۱۲ مضمون سازمان دهنده در قالب ۳ مضمون فراگیر طبقه بندی شدند. با توجه به ادبیات پژوهش و مصاحبه های صورت گرفته، ۴ بُعد، اقتصادی، سیاسی، قانونی و اجتماعی به عنوان ابعاد کلیدی مدل بومی مبارزه با فساد مالی در سازمان های دولتی ایران شناسایی شدند که با عنایت به آزمون های صورت گرفته بُعد سیاسی دارای بیشترین همبستگی با عوامل ایجاد فساد مالی، پیامدهای فساد مالی و راهکارهای مبارزه با فساد مالی می باشد؛ براساس نتایج پژوهش، بخش عوامل بروز و توسعه فساد مالی در ۴ بُعد اقتصادی، سیاسی، قانونی و اجتماعی دسته بندی شدند که بُعد اقتصادی دارای ۶ مؤلفه، بُعد سیاسی ۵ مؤلفه، بُعد قانونی ۶ مؤلفه و بُعد اجتماعی دارای ۵ مؤلفه می باشد؛ هر کدام از مؤلفه ها نیز دارای شاخص هایی می باشند که در مجموع ۸۹ شاخص شناسایی و مورد آزمون قرار گرفت. با توجه به نتایج خروجی نرم افزار در بخش عوامل موجودآورنده فساد مالی بُعد سیاسی بیشترین تأثیر را بر بروز و توسعه فساد مالی دارد. همچنین بخش عوارض و پیامدهای فساد مالی در ۴ بُعد اقتصادی، سیاسی، قانونی و اجتماعی دسته بندی شدند که بُعد اقتصادی دارای ۶ مؤلفه، بُعد سیاسی ۶ مؤلفه، بُعد قانونی ۳ مؤلفه و بُعد اجتماعی دارای ۳ مؤلفه می باشد. هر کدام از مؤلفه ها نیز دارای شاخص هایی می باشند که در مجموع ۶۸ شاخص شناسایی و مورد آزمون قرار گرفت؛ با توجه به نتایج خروجی نرم افزار در بخش عوارض و پیامدهای فساد مالی نیز بُعد سیاسی بالاترین تأثیر را بر این بخش دارد. بخش راهکارهای مبارزه با فساد مالی در ۴ بُعد اقتصادی، سیاسی، قانونی و اجتماعی دسته بندی شدند. که بُعد اقتصادی دارای ۷ مؤلفه، بُعد سیاسی ۷ مؤلفه، بُعد قانونی ۴ مؤلفه و بُعد اجتماعی دارای ۳ مؤلفه می باشد. هر کدام از مؤلفه ها نیز دارای شاخص هایی می باشند که در مجموع ۸۲ شاخص شناسایی و مورد آزمون قرار گرفت. با عنایت به نتایج خروجی نرم افزار در بخش راهکارهای مبارزه با فساد مالی مجدداً بُعد سیاسی به عنوان مهمترین بُعد تأثیرگذار در راهکارهای مبارزه با فساد مالی باید مورد توجه قرار گیرد.

به طور کلی و با عنایت به نتایج این پژوهش می توان ادعا کرد یافته های پژوهش حاضر با نتایج پژوهش های رساله دکتری فرخ سرشت (۱۳۸۳) با عنوان "بررسی عوامل مؤثر در بروز فساد اداری به منظور ارائه الگویی جهت کاهش اثرات آن در روند توسعه جمهوری اسلامی ایران" و رساله دکتری دِستا (۲۰۰۴) تحت عنوان "تدوین استراتژی مبارزه با فساد در کشور اریتره" تطابق دارد.

۱۲. پیشنهادات

۱. با توجه به اینکه از یک سو بُعد اقتصادی یکی از ابعاد تأثیرگذار بر بروز و توسعه فساد مالی می باشد و از سوی دیگر همین بُعد نیز به عنوان یکی از ابعاد مهم راهکارهای مبارزه با فساد مالی شناسایی شده است لذا پیشنهاد می شود این بُعد مورد توجه ویژه کلیه سازمان ها و ارگان های مبارزه با فساد مالی قرار گیرد.
۲. بار عاملی ۰,۹۱ بعد قانونی در بخش عوامل بروز و توسعه فساد مالی و میزان ۰,۸۹ همین بُعد در بخش راهکارهای مبارزه با فساد مالی حاکی از آن است قانون گذاران با تدوین قوانینی جامع، مانع از بروز و توسعه فساد مالی در بخش های مختلف جامعه گردند.
۳. همبستگی بالای ابعاد اقتصادی و اجتماعی در بخش عوامل بروز و توسعه فساد مالی حاکی از آن است سازمان های متولی مبارزه با فساد مالی به مؤلفه های حاکم در این دو بُعد به صورت توأمان نگاه کنند.
۴. پیشنهاد می شود که رتبه بندی نهایی مؤلفه های تأثیرگذار در ابعاد چهارگانه اقتصادی، سیاسی، قانونی و اجتماعی در بخش های مختلف عوامل ایجادکننده فساد مالی، پیامدهای فساد مالی و راهکارهای مبارزه با آن با توجه به بارهای عاملی مد نظر قرار گرفته شود.

- عابدی جعفری، حسن. (۱۳۹۵). نظریه‌های فساد و سلامت اداری. تهران: انتشارات مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران.
- فرخ‌سرشت، بهزاد. (۱۳۸۳). بررسی عوامل مؤثر در بروز فساد اداری- مالی به منظور ارائه الگویی جهت کاهش اثرات آن در روند توسعه جمهوری اسلامی ایران. دانش مدیریت، ۶۶، ۶۵-۸۴.
- کریمی پور، عیسی و مهدوی، غلامحسین. (۱۳۹۶). شناسایی عوامل مؤثر بر فساد مالی کارکنان دستگاه های دولتی از دیدگاه حسابرسان دیوان محاسبات استان های فارس و کرمان
- مصطفوی نیاد، سید شهاب الدین و پروین، خیراله. (۱۴۰۱). فساد مالی و بسترهای شفافیت‌زا در دستگاه های اجرایی مصطفوی نیاد، سید شهاب الدین و پروین، خیراله و نعیمی، عمران. (۱۴۰۲). فرایندهای سازمانی مؤثر بر ایجاد فساد مالی
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۴۰۲)، بررسی دستگاه های متولی مبارزه با فساد در جمهوری اسلامی ایران، دفتر مطالعات مدیریت
- هریوندی، سهیل. (۱۴۰۳). ارزیابی اثر برقراری الزامات پاسخگویی و قوانین و مقررات به حسابرسان مستقل در مبارزه با فساد مالی
- همدمی خطبه سرا، ابوالفضل. (۱۳۸۳). فساد مالی: علل، زمینه ها و راهبردهای مبارزه با آن، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- یوسفی نژاد، علی. (۱۳۸۵). رانت‌خواری و فساد مالی در اقتصاد ایران با توجه به نقش و جایگاه کارگزاران و بیت‌المال در اسلام. مصباح، ۶۴.

References

- Alatas, V., & Cameron, L. (۲۰۰۹). Gender, culture, and corruption: Insight from an experimental analysis. *Southern Economic Journal*, ۷۵(۳), ۶۶۳-۶۸۰.
- Braun, V. & Clarke, V. (۲۰۱۳), "Teaching thematic analysis: Overcoming challenges and developing strategies for effective learning", *Qualitative Research in Psychology*, Vol. ۳, *The Psychologist*, ۲۶ (۲). pp. ۱۲۰-۱۲۳.
- Chêne, M; Heinrich, H. (۲۰۱۳). CORRUPTION IN THE HEALTH SECTOR IN VIETNAM. tihelpdesk@transparency.org.
- Cooray, A., Dzhumashev, R., & Schneider, F. (۲۰۱۷). How does corruption affect public debt? An empirical analysis. *World Development*, ۹۰, ۱۱۵-۱۲۷.
- Desta, Y. (۲۰۰۴). Designing Anti-Corruption Strategies for Developing Countries: A Country Study of Eritrea. University of North Carolina state. [Ph.D]. NC State Theses and Dissertation.
- Juntunen, J. and Teittinen, H. (۲۰۲۳), "Accountability in anti-money laundering – findings from the banking sector in Finland", *Journal of Money Laundering Control*, Vol. ۲۶ No. ۲, pp. ۳۸۸-۴۰۰. <https://doi.org/10.1108/JMLC-12-2021-0140>.
- Kimuyu, P. (۲۰۰۷). Corruption, firm growth, and export propensity in Kenya. *International Journal of Social Economics*, ۳۴(۳), ۱۹۷-۲۰۶.

- KWOK Man-wai, Tony. (۲۰۱۳). Successful anti-corruption strategy, effective investigation, and the role of government agencies in combating corruption. ۱۵th UNAFEI UNCAC Training Programme Visiting Experts.
- LaFree, G. (۲۰۰۴). Corruption as a Global Social Problem." Handbook of Social Problems: A Comparative International Perspective.
- Lam, Steven. (۲۰۱۰). Tackling corruption: The Hong Kong experience. The ۱۳th International Training Course on the Criminal Justice Response to Corruption Visiting Experts' Papers.
- Nur-tegin, K & Jakee, K. (۲۰۱۹). Does corruption grease or sand the wheels of development? New results based on disaggregated data. The Quarterly Review of Economics and Finance. ۱۷ (۷۳). Pp. ۱-۱۲.
- Rafi pour, F. (۲۰۰۹). Social Cancer Corruption. Tehran: Publication Joint Stock Company. (In Persian).
- Rose-Ackerman, S. (۱۹۹۶). The Political Economy of Corruption: Causes and Consequences. World Bank.
- Shah, A. (۲۰۰۷). Tailoring the Fight against Corruption to Country Circumstances. In A. Shah, Performance Accountability and Combating Corruption (pp. ۲۳۳-۲۳۵). Washington D.C: World Bank Publications.
- Shah, J., & Huther, A. (۲۰۰۰). Anti-corruption policies and programs: A framework for evaluation. World Bank Policy Research Working Paper No. ۲۵۰۱.
- Soot, M (۲۰۱۲). The Role of Management in Tackling Corruption, Baltic Journal of Management, Vol. ۷, No. ۳, pp. ۲۸۷-۳۰۱.
- Yaser, M. M. (۲۰۰۵). A complex system model for understanding the causes of corruption: Case study - Turkey. University of North Texas.
- Zarandi, S; Vaezi, R; Rezaei Manesh, B (۲۰۱۳). Designing Native Anti-Corruption in Iran. PhD dissertation, Allameh Tabataba'i University. (In Persian).